

-МТМларда болаларнинг ёш хусусиятларини инобатга олган ҳолда предметли воситали муҳит яратилиши зарур;

- Оилада болалар учун махсус ўйин бурчаги ташкил этилиши мақсадга мувофиқдир;

- Оила шароитида ҳам албатта предметли воситали муҳит яратилиши бола психик ривожига учун муҳим шартлардан бири деб қаралмоғи зарур;

-МТМда ва оилада предметли воситали муҳит яратиш учун зарур шарт –шароитлар бўлмоғи лозим.;

- Предметли воситали муҳитни яратишда педагоглар ота –оналар ижодкорлик билан ёндошишлари керак;

- Болаларнинг ўйинлари мазмунини педагоглар, ота –оналар кузатиб боришлари лозим. Зарур ҳолларда бола(лар)дан ўйин сюжетини изоҳини сўраш боланинг фаоллигини ўрганишга ёрдам беради;

- болалар ўйинларида вақти- вақти билан катталарнинг (педагоглар, ота –оналар) иштирокини болаларга завқ бағишлайди ва уларни янада фаолроқ бўлишга ёрдам беради.

Адабиётлар:

1. Ғозиев Э. Тафаккур психологияси Т.,1990
2. Новоселова С. Л. Игра дошкольника. М.,1989
3. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.,1999
4. Широкова Г.А. , Жадько Е.Г. Практикум для детского психолога. Ростов-на-Дону 2007
5. Норбошева М.О. Болалар психологияси ва психодиагностикаси Т.,2021
6. Норбошева Мақсуда. Таълим-тарбияда миллий кадриятлар ва маънавий тарбия анъаналаридан самарали фойдаланиш ж: Мугаллим ҳам узликсиз билимлендириу. Илмий-методик журнал - 2020-№3. б.112-116
7. Нарбашева М.А., Бобокелдиева А.А. Народные игры в контексте проблемы обогащения психического развития ребенка . ж. Педагогическое образование и наука, 2020, № 1 с.137-141
8. Нарбашева М.А. Игра человеческой жизни и развитии ребенка\\ ж. Психология №2 2014 с.72
9. Норбошева М.А. Оилавий муносабатларнинг таълим-тарбия самарадорлигига таъсири. Ж. Таълим ва инновацион тадқиқотлар, 2021 –махсус сон, 165-170 б
10. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – Т. 6. – С. 3-3.
11. Toshpulatov F. U., Turoпова R. B. Games that develop children's interest in the profession based on game technology //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 487-491.

OLIY TA'LIM TALABALARIDA TAFAKKUR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK SABALARI

***Mardonov Erkin Xasanovich.Termiz Davlat Pedagogika instituti.
Psixologiya kafedrası o'qituvchisi.***

Mantiqiy xotiraning bir turi ham aqliy jarayondir. Demak, u eslash va eslash xususiyatiga ham ega. Demak, talabalar o'quv jarayonida oliy va o'rta maktab o'qituvchilari tomonidan tushuntirilgan va tushuntirilgan teorema, qonun va qoidalar, kompleks xossalarni ayrim qisman holatlarga o'tkazishda har doim deduksiya usulidan foydalanib fikr yuritadilar va ular asoslab beradilar. Psixologiyada nutq fikrlash faoliyati vositasi sifatida qaraladi. Odatda nutq fikrlash jarayonida hukm, xulosa va tushunchalar shaklida ifodalanadi. Shuning uchun hukm, xulosa va tushunchalar tafakkurning o'ziga xos shakllari deb ataladi.

Jahon psixologlarining fikricha, yuqorida tahlil qilingan tafakkur sifatleri ularning asosiy belgilari bilan uzviy bog'liqdir. Tafakkur odatda nazariy va amaliy fikrlashga bo'linadi. Nazariy tafakkurda konseptual va obrazli tafakkur, amaliy tafakkurda esa ko'rgazmali-obrazli va ko'rgazmali-harakatli tafakkur farqlanadi. Kontseptual fikrlash - bu muayyan tushunchalar qo'llaniladigan fikrlash. Biz u yoki bu intellektual muammolarni hal qilishda boshqa odamlar tomonidan aniqlangan va tushunchalar, fikrlar va xulosalar shaklida ifodalangan tayyor bilimlardan foydalanamiz. Tasviriyl fikrlash - tasvirlar yordamida fikr yuritish jarayonining bir turi. Ular xotiradan olingan yoki tasavvurda yaratilgan. Ko'pincha, bu turdagi fikrlash badiiy ijod bilan shug'ullanadigan odamlarda ustunlik qiladi. Kontseptual tafakkur voqelikni konkret va umumlashtirilgan tarzda aks ettiradi, lekin bunday aks ettirish mavhumdir. O'z navbatida, majoziy fikrlash atrofimizdagi dunyoni to'g'ri va sub'ektiv aks ettirishga imkon beradi. Shunday qilib, kontseptual va majoziy fikrlar bir-birini to'ldiradi. Vizual-tasviriyl fikrlash tasvirlardan foydalanish bilan bog'liq. Bunday fikrlash tarzi shaxs muammoni hal qilishda turli xil tasvirlar, hodisalar va narsalarni tahlil qilish, solishtirish va umumlashtirishda namoyon bo'ladi. Ko'rgazmali-harakatli tafakkur tafakkurning alohida turi bo'lib, uning mohiyati real ob'ektlar bilan amalga oshiriladigan amaliy o'zgartiruvchi faoliyatdan iborat. Tafakkurning bu turi qandaydir moddiy mahsulot ishlab chiqarish maqsadida mehnat bilan shug'ullanuvchi kishilarda kengroq namoyon bo'ladi. Til qurollari asosida vazifani bajaradigan og'zaki-mantiqiy tafakkur ham mavjud bo'lib, u tafakkur tarixiy rivojlanishining so'nggi bosqichidir. U tushunchalar va mantiqiy hosilalardan foydalanish bilan tavsiflanadi.

Amaliy fikrlash tajriba, amaliy harakatlar asosida amalga oshiriladi va aniq vazifalarni bajarishga qaratilgan bo'lib, nazariya va tajriba bilan ishlamasdan tushunchalardan foydalanadi. Diskursiv fikrlash - kengaytirilgan fikrlash, ichki sezgi tezligi, aniq ifodalangan bosqichlarning yo'qligi, past xabardorlik bilan tavsiflanadi. Reproduktiv, mahsuldor fikrlash - bu naqsh bo'yicha fikrlash, ijodkorlik esa yangi kashfiyotlar, yangi natijalarga olib keladigan fikrlashdir. Realistik fikrlash voqelikni to'g'ri aks ettiradi, inson o'z xulq-atvorini tushunadi, autistik tafakkur esa asosan ob'ektga emas, balki affektga mos keladigan, ehtiyojni qondirish, natijada paydo bo'lgan emotsional taranglikni kamaytirishni ifodalaydi. yo'naltiriladi.

Tafakkurning asosiy va eng muhim xususiyati moddiy voqelikning turli tomonlarini ajratish va mustaqil ravishda yangi umumlashmalarni yaratish qobiliyatidir. Odam oddiy narsalar haqida fikr yuritar ekan, u ularning tashqi belgilari bilan cheklanmaydi, balki hodisaning mohiyatini ochishga intiladi, oddiy hayot haqiqatidan umumiy qonuniyat yaratishga harakat qiladi. Shubhasiz, inson ongida hali o'rganilmagan, to'liq foydalanilmagan zaxira va imkoniyatlar mavjud. Tafakkur psixologiyasining asosiy vazifasi ana shu zahiralarni to'liq ochish, fan va texnika taraqqiyotini faollashtirishdan iborat. Chunki har qanday kashfiyot, yangilik, taraqqiyot inson aql-zakovati mahsulidir. Binobarin, sham ilm-fan va texnika taraqqiyoti ko'p jihatdan gumanitar fanlarning rivojlanishiga bog'liq.

Ko'rgazmali-harakatli tafakkurning tarixiy taraqqiyot bosqichida kishilarning ijtimoiy hayotida duch keladigan muammolarning aksariyati amaliy jihatdan hal etilib, ularga munosabat shamning amaliy faoliyati asosida amalga oshirildi. Narsa va hodisalar haqida nazariy fikr bildirish tarixiy taraqqiyotning biroz kechroq davriga to'g'ri keladi. Ilm-fanning yer yuzida paydo bo'lganligi haqida bizgacha yetib kelgan ma'lumotlar bu fikrimizga dalil bo'la oladi. Qadimgi avlodlar va ajdodlarimizda yer maydonini qadamlar va ko'z bilan o'lchash bo'yicha amaliy bilimlarning to'planishi natijasida geometriya fani ochilgan. Odamlarning barmoq sanashlari hayot talabini qondira olmaganidan keyin narsa va hodisalarni tasvirlash, shartli belgilarni qoldirish natijasida tarix fani vujudga keldi. Shuning uchun ham insonning amaliy va nazariy faoliyati bir-biri bilan bog'liq bo'lib, u yoki bu narsani doimo talab qiladi. Genetik kelib chiqishi nuqtai nazaridan amaliy faoliyat birlamchi sanalib, obraz va fikrlarni aks ettiruvchi nazariy faoliyat esa amaliy faoliyat ma'lum bir rivojlanish darajasiga erishgandan so'ng ajratilgan. Bu jarayon bir necha o'n minglab yo'llar bilan sodir bo'lgan. Xulosa qilib aytish mumkinki, muayyan ijtimoiy muhitda yashovchi kishilarning ehtiyojlari, xulq-atvor motivlari, qiziqishlari, intilishlari, moyilliklari, aqliy qobiliyatlari va hatto faoliyati ham har xil. Xuddi shu sababga ko'ra, ularning tafakkuri turli vaziyatlarda turlicha shakllanadi va namoyon bo'ladi. Oldin ta'kidlaganimizdek, inson bilish, amaliy va nazariy vazifalarni hal etish, nutq orqali bildirilgan boshqa odamlarning fikrlarini tinglash, muloqotga kirishish, ularning fikrini tushunish jarayoni haqida fikr yuritildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

- 1.Ghaziyev E.G'. "General psychology" Tashkent - 2002.
- 2.Kurbanova G.A. "Psychology" Tashkent - 2016.
- 3.A.X. Yugai, N.A. Mirashirova "General psychology" - Tashkent 2014.
- 4.Ruzhinina V.. "Psychology". Textbook. "Peter", 2003.
- 5.Bolotova A.K., Makarova I.V. Applied psychology: a textbook for
- 6.Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – T. 6. – C. 3-3.
- 7.Toshpulatov F. U., Turoпова R. B. Games that develop children's interest in the profession based on game technology //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.